

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְגו'. רבי חזקיה פתח, (תהלים לד) חנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. אשרי הצדיקים שהקדוש ברוך הוא רוצה בכבודם יותר על שלו. בא ראה כמה הם בני העולם שמחרפים ומגדפים למעלה, כמו שסנחריב חרף וגדף ואמר (מלכים ב יח) מי בכל אלהי הארצות וגו'. והקדוש ברוך הוא מחל ולא תבע ממנו. כיון שהושיט את ידו על חזקיה, מה כתוב? (שם ט) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו'.

וַיִּרְבְּעֵם בן נבט היה עובד לעבודה זרה ומקטר לה זובח לה, והקדוש ברוך הוא לא תבע ממנו. וכשבא עמו הנביא והתנבא עליו, והושיט ירבעם את ידו כנגדו – מה כתוב? (שם א ג) ותיבש ידו וגו', ולא יכל להשיבה אליו. [ועל שעבד לעבודה זרה לא תבע אותו הקדוש ברוך הוא].

פָּרַעַה חרף וגדף, ואמר (שמות ה) מי ה' וגו', והקדוש ברוך הוא לא תבע ממנו, עד שסרב לישראל, שכתוב (שם ט) עודך מסתולל בעמי, (שם) הנה יד ה' הויה במקנך וגו'. וכן בכל מקום הקדוש ברוך הוא תובע את עלבון הצדיקים יותר על שלו.

כַּאֲזַן מֹשֶׁה אמר (שם יז) עוד מעט וסקלוני. אמר לו הקדוש ברוך הוא, משה, אינו זמן לתבע את עלבונך, אלא עבר לפני העם, ונראה מי יושיט ידו כנגדך. וכי ברשותם אתה עומד, או ברשותי? **וּמַטֵּה אֲשֶׁר הִפִּית בּוֹ** את היאר קח בידך והלכת.

השלמה מההשמטות (סימן ו)

שְׂנִינּוּ, אמר רבי יוסי, תקוק היה המטה משני צדדים מהשם הקדוש, צד אחד של רחמים ודין באותיות תקוקות, וצד אחד דין בדין – נחש עלי צור. בא ראה, כתוב (שמות יד) ואתה הרים את מטף ונטה את ידך על הים. מהו ונטה? כלומר, הטה בצד אחד שחקוק ברחמים ודין, וכתוב ויט משה את ידו, ולא כתוב וישלח משה את ידו. כלומר, הטה מצד אחד. ואם תאמר שחקוק היה מזמן קדמון נחש עלי צור, אלא בסנה נחקק, שכתוב (שמות ד) וישלכהו ארצה ויהי לנחש. בשעה ההיא נחקק נחש עלי צור.

ובא ראה, אמר רבי יהודה, רצה הקדוש ברוך הוא ששמותיו שהיו חקוקים במטה יעשו האותות, ולמדנו, שני אותות נעשו בים. בצד ההוא שהטה משה ברחמים ודין קרע הים לישראל בשנים עשר שבילים, והשיב בדין על המצרים והטביע אותם בַּתְּהוֹם. זהו שכתוב (סם יד) וַיָּשָׁב ה' עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַיָּם. מאותה שעה רצה להוציא מים. אמר לו הקדוש ברוך הוא: הטה המטה מצד אחר ושני אותות תעשה בו, כמו שנעשה מהצד האחר, אות אחד כאן ואות אחד במריבה. אבל עתה – (שמות יז) וְהִכִּיתָ בַצּוּר. באיזה צור? בזה הצור, ויעלה נחש של זמן אחר. אמר רבי אלעזר, מהו שכתוב (במדבר כ) קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם? מהו ודברתם?

אמר רבי אלעזר, צנה אותו על הנחש, שהרי נעשה בצור. עתה צריך שיעשה בנחש להשלים שמו של הקדוש ברוך הוא באלו האותות, משמע שכתוב ודברתם, וכתוב (שם כא) וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאַלְהֵים וּבַמֶּשֶׁה. מה כתוב אחריו? וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וגו'. מה נחש כחו בפיו, אף כאן בפיו. ומשה לא עשה כן, אלא הכה, הכה ולא השלים השם, אלא חזר כבראשונה בשם של צור ועזב שם של נחש. זהו שכתוב ויך, ולא כתוב וידבר, כמו שנצטוה – ודברתם. ששנינו, צור לעשות, ונחש לדבר. (שם כ) ויך את הסלע במטהו פעמים. אחד שעבר ואחד עתה.

שנינו, אמר רבי אלעזר, באותה שעה נשאר השם, כלומר שלא נשלם באות ההוא, שעזב משה הנחש ולא נשלם כל השם, שהרי בצד אחד נשלם. בים מצד אחר. התחיל בצור ולא נשלם בנחש. אמר לו הקדוש ברוך הוא: עשית שהתחיל שמי ולא נשלם לעשות אותות, אף אתה תתחיל ולא תשלים. (במדבר כ) לֹכֵן לֹא תָבִיאוּ, התחלת להוציא אותם – ולא תשלים להכניס אותם לארץ. לכן לא תביאו. אמר רבי אלעזר, ידע לב של משה בראשונה, שהתירא כאשר ראה הנחש, שכתוב (שמות ד) וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפְּנֵי. הלב ראה ולא ידע.

אמר רבי אלעזר, כתוב (במדבר כא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֲשׁ נַחֲשֵׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל הַנָּס. על נס לא כתוב, אלא על הנס. רצה לתקן מה שחסר. אמר לו הקדוש ברוך הוא, כתוב (במדבר כז) לְהַקְדִּישׁנִי בַמִּים, במים ולא בדבר אחר. כשם שהתחלת במים, רצוני שישתלם בשמי הנס

במים. אמר רבי אלעזר, מקום שחסר לא שלם, אבל אתה תמשיך נס אחד (באן).

אמר רבי יהושע, פתוב (במדבר כא) עשה לך שרף. עשה לך - לתועלתך. עשה לך - תקן מה שחסרת. ועם כל זה לא תקן אלא הראיה, שהיו רואים בנחש וחיים. אבל לא נקדש השם במים, ונשאר חסר מהשאר. ותקנת בראיה - (דברים לב) עלה אל הר העברים, וראה, הנף רואה בעיניך, (שם לא) ושמה לא תעבור, (במדבר כז) וראית אתה ונאספת אל עמיק. בא וראה שאפלו ראה, כיון שעשה ראה, בזה השלים לעצמו הראיה, אבל לא השלים את השם במים כמו שאר כל השמות.

אמר רבי יצחק, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא (במדבר ט) לכן לא תביאו, אמר משה, הנחש הזה הוא לתקלה בעולם היה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא כך - דין לחיבים, וחיים לבעלי האמת. באותה שעה שכתוב (במדבר ט) וראה אתו וחי, ידע משה דרכיו והצדיק עליו את הדין. פתח ואמר, (דברים לב) הצור תמים פעלו. זהו הצור שאנחנו אומרים (שם) אל אמונה ואין עול, שכתוב וראה אתו וחי, וכתוב (שמואל ב-ב כב) האל תמים דרכו.

אמר רבי חייא, והרי שנינו, אל - גזרת רחמים היא, כמו שנאמר (במדבר כג) אל מוציאם ממצרים, (שמות לד) אל רחום וחנון. אמר לו, לא כך, שלמדנו, שולט רחמים על הדין. אל לבדו יכלת היתה לו והרשות היתה שלו. מה היכלת? שליטה של אל, התחזקה גזרה שלו, כמו שנאמר (בראשית לא) יש לאל ידי, ורשות שלו יכלת של עין רעה, כמו שנאמר יש לאל ידי. אמר לו, והרי כתוב (דברים ט) האל הגדל הגבר. אל גדול נוצח, אל לבדו נוצח. וכתוב (שם לב) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט. זה צור (שם) אל אמונה ואין עול. זה נחש עלי צור.

נחזר לדברים הראשונים. וכתוב (איוב ח) האל יענות משפט, חס ושלום! אמר רבי אלעזר, זהו שכתוב (תהלים פה) אשמעה מה ידבר האל וגו'. (שמות ד) וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו, כמו שנאמר (דברים כז) מטה משפט. מטה כלפי חסד.

אמר רבי יוסי, שני מטות היו, אחד של משה ואחד של הקדוש ברוך הוא. מהיכן לומדים? שכתוב (שמות ד) ומטה האלהים.

שְׁשֵׁנִינוּ, בְּשַׁעַה שְׁהִיָּה נוּטֵל מִשֶּׁה הַמְטָה בְּרִשּׁוֹתוֹ, הִיָּה כְּאֵלוֹ שְׁלוֹ. זֶהוּ שְׁכָתוֹב (סו) וַיִּקַּח מִשֶּׁה אֶת מִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ. כִּיּוֹן שְׁאָמַר וַיִּקַּח מִשֶּׁה, אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁלִקְחוֹ בְּיָדוֹ? אֵלֶּא מָהוּ בְּיָדוֹ? בְּרִשּׁוֹתוֹ, בִּיכְלָתוֹ.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי, בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל מִשֶּׁה הִיָּה עַד שֶׁהוֹקֵם הַמְשַׁכֵּן. כִּיּוֹן שֶׁהוֹקֵם הַמְשַׁכֵּן, חָזַר הַמְטָה לְפָנֵי הָעֵדוּת, וּמִשֶּׁה הִיָּה נוּטֵלוֹ לְעִשׂוֹת בּוֹ נְסִים. זֶהוּ שְׁכָתוֹב (במדבר ט) וַיִּקַּח מִשֶּׁה אֶת הַמְטָה מִלְּפָנֵי ה'. כִּיּוֹן שְׁלִקְחוֹ הָרִי הוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ וּכְשֶׁלוֹ הִיָּה.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אוֹתוֹ הַמְטָה שֶׁל סְנַפִּירִינוֹן הִיָּה, וּמִשִּׁשֶּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא, כְּמוֹ שְׁשֵׁנִינוּ, וְהַמְכָתֵב, וְהַמְטָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שֶׁל עֵץ הִיָּה. מִי שְׁאָמַר שֶׁל סְנַפִּירִינוֹן הִיָּה – שְׁכָתוֹב (יחזקאל א) כְּמֵרֵאָה אַבְן סַפִּיר דְּמוֹת כֶּסֶף, וְכָתוֹב (שמות ד) מִטָּה הָאֱלֹהִים. וּמִי שְׁאָמַר שֶׁל עֵץ הִיָּה – שְׁכָתוֹב (שם טו) וַיֹּרְהוּ ה' עֵץ וְגוֹ' שָׁם שָׁם לוֹ חֵק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסְהוּ. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִכָּאֵן הָרִי חֵק וּמִשְׁפָּט לְעִשׂוֹת נְסִים, חֵק וּמִשְׁפָּט. נָחַשׁ עָלֵי צוּר – שְׁכָתוֹב (משלי ל) נָחַשׁ עָלֵי צוּר. וְשָׁם נִסְהוּ, מִשּׁוּם שְׁכָתוֹב (שמות טו) וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם.

דָּבָר אַחֵר, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִכָּאֵן וּלְהֵלְאָה חֵק וּמִשְׁפָּט, שְׁלֵא יִהְיֶה נִקְדָּשׁ אֵלֶּא בְּמִים שְׁנִמְתְּקוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כְּתוֹב כִּי מַרִים הֵם. מִכָּאֵן שְׁנִינוּ, יֵשׁ מַיִם עֲכוּרִים וַיֵּשׁ מַיִם צְלוּלִים, יֵשׁ מַיִם מַרִים וַיֵּשׁ מַיִם מְתוֹקִים. וַיִּצְעַק אֵל ה' – לְמָה צָעַק? מִכָּאֵן שְׁהִיָּה בְּצַעַר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. אָמַר לוֹ: מִשֶּׁה, הַנְּחָשׁ שְׁנֵהֲפֵךְ בְּסִנְיָהּ, עֲכָשׁוּ אֲצִטְרֵךְ לְחַקֵּק אוֹתוֹ בְּצוּר. וּשְׁנִיָּהֶם עֲמָדוֹ עַל הַמַּיִם הַמַּרִים. וְאוֹתָהּ שְׁעָה נְחָקֵק צוּר בְּנָחַשׁ שְׁהִיָּה בּוֹ קֶדֶם. זֶהוּ שְׁכָתוֹב (שם) שָׁם שָׁם לוֹ חֵק וּמִשְׁפָּט.

כְּאִשֶּׁר בָּא רַבִּי אַבְא, בָּאוּ שְׁאֵלוּ לְפָנָיו. אָמַר לָהֶם, יָפָה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה וְכֵךְ הוּא, וְאֵנִי צָרִיף לְגִלוֹת סוּד הָעֲנִיָּן, וְהָרִי רְאִינוּ שְׁרַבִּי יְהוּדָה גָּלָה אוֹתוֹ. אֵלֶּא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשֶּׁה: מִשֶּׁה, עֲתָה בְּמִצְרַיִם הִיָּה הַמְטָה שֶׁל אֶהְרֵן לְדַחֹת הַקֶּשׁ הַשּׁוֹלֵט עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם. אֲבָל כְּשִׁיצְאוּ מִמִּצְרַיִם, כְּמָה מְקַטְרְגִים מְזַמְנִים עַל יִשְׂרָאֵל לְדַחֹתָם בָּיִם, כְּמָה מַיִם מַרִים נִזְדַּמְנוּ וְקַטְרְגוּ.

בְּאוֹ לַיִם – בָּא רַהֵב, שָׂרוּ שֶׁל מִצְרַיִם וְשֶׁל יָם, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשֶּׁה: הָרֵם וּנְטָה יָדְךָ. כִּיּוֹן שְׁאָמַר הָרֵם אֶת מִטָּה, מָהוּ וּנְטָה אֶת יָדְךָ? אֵלֶּא הָרֵם אֶת מִטָּה נִגְדַּר רַהֵב שָׂרוּ שֶׁל מִצְרַיִם. בָּאוּ

למרה - כמה מים מרים נזדמנו אצלם ונצטער משה וצעק, זהו שכתוב (שמות טו) ויצעק אל ה'. אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, הרי לך עצה בזה - השלך המטה אצלם ויתחקק נחש עלי צור, שניהם ביחד, ויצולו. זהו שכתוב (שם) ויורהו ה' עץ וישלך אל המים. עץ, כמו שנאמר (קהלת יא) מקום שיפל העץ, שהוא עצה, וישלך אל המים. וכתוב (שמות טו) שם שם לו חק ומשפט, נחש עלי צור. ושם נסהו, עטרהו בנסים. אמר הקדוש ברוך הוא: מכאן ולהלאה הרי לך שיעמד אצל המים, הרי לך להתקדש שמי במים.

כשבאו לאילם - באו המים לקטרג בהם. אמר הקדוש ברוך הוא: במקום הזה אין צריך מטה. הרי יעקב שהוא אילן בשבעים נפש, והוא שבעים תמרים, ושתיים עשרה עינת מים, שנים עשר שבטים בשבעים עמודים ושנים עשר שבטים, כמו שנאמר (ישעיה א) כי יבשו מאילים אשר חמדתם. מיד - ויחנו שם על המים במקום הזה שנקרא אילן, והוא אילם. ממשמע שכתוב על המים, וממשמע שכתוב שם לו חק ומשפט, ולא במקום אחר, ושם שלטו בני ישראל על המים ולא הצרף המטה. מכאן ולהלאה הצרף המטה בנחש עלי צור אצל המים.

באו לחורב - באו המים לקטרג. אמר לו הקדוש ברוך הוא, (שמות י"ו) והכית בצור. המטה נצרף כאן, והכית לאלו באותו צור, ולא בנחש. אמר משה, יותר צריך כאן, אני רואה מים שרוצים לשטף. מדוע? (שם) הנני עימד לפניה שם על הצור בחרב והכית בצור. אמר הקדוש ברוך הוא למשה: עדין במריבה עתידין המים לקטרג יותר, שהם מים עכורים, רעים וזדונים, ויזדווגו בהם ישראל בגלוי לעיניהם. ואותה שעה נצרף המטה והתיר עליהם הנחש בגלוי לעיניהם, ויתקדש שמי. זהו שכתוב (במדבר כו) להקדישני במים לעיניהם. מהו לעיניהם? דבר שנזדווגו בהם בגלוי.

בא ראה, כף ראה דוד, שכתוב (תהלים קכד) לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם. זה פרעה. (שם) אזי עבר על נפשנו המים הזידונים, כמו שאמרנו. וכתוב (שם) נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים.

אמר רבי אבא, מה ראה משה באותה שעה שלא עשה בנחש? אלא ישראל היו דוחקים למשה, תנה לנו מים. נתיעץ ואמר,

הקדוש ברוך הוא אמר לי עמד בנחש, ואני רואה שאין גזרה לנחש במים, אלא בעפר.

אמר רבי יהודה, מכאן (בראשית ג) ועפר תאכל כל ימי חייה, משמע שעפר יאכל כל ימיו, אבל לא במים. וישאל דוחקים לי, ואף על גב שייעשה נס, לא יעשה במקום זה, אלא יחקק בעפר ולא במים, שכתוב (שמות ד) וישלכוהו ארצה ויהי לנחש. וצור בזה נחקק במים במרה, וכבר עשה נס בזה שנעשה בזמן אחר, שכתוב (במדבר כ) ויך את הסלע במטהו פעמים. אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, (במדבר כ) יען לא האמנתם בי להקדישני, שחשבתם שלא יכול הנחש במים, (שם) לכן לא תביאו:

מה הטעם? משום שהיה חקוק בנסים, ורשום בו השם הקדוש העליון. בתחלה לנחש, כמו שנאמר (משלי כט) דרך נחש עלי צור. נחש, הרי נודע שמעורר צור. (ונאמר צור) באיזה מקום התגלה? כאן הוא התגלה, שכתוב הנני עמד לפניה שם על הצור. ומה זה צור? כמו שנאמר (דברים לב) הצור תמים פעלו. ושם ידע משה איך עומד נחש עלי צור. והרי בארנו את הדברים.

אמר רבי יהודה, אם היה הפתוב שותק – יפה שאלת. אלא הרי פתוב, והכית בצור ויצאו ממנו מים. אמר לו, ודאי כך הוא, שאין לה כל שם ושם מאותם שמות קדושים של הקדוש ברוך הוא שלא עושה נסים וגבורות ומוציא כל מה שצריך לעולם, כל שפן להוציא כאן מים.

אמר לו, אם כך, הרי פתוב הן הכה צור ויזובו מים. מי מכה את שמו? אמר לו, פטיש חריף ידוע בהפאותיו, ואתה שואל את זה? אלא בא ראה, בכל מקום צור זה גבורה, וכשרוצה הקדוש ברוך הוא להכות או להלקות, מתעוררת גבורה זו, ואותה הגבורה מכה ומלקה. וזהו הפתוב (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מים. ואם לא שמתעורר צור ומלקה במקום שצריך – לא נובעים מים.

אמר לו, אם כך, הרי פתוב (דברים לב) צור ילדך תשי. ושנינו, מה זה תשי? כלומר החלשת אותו. אמר לו, ודאי כך זה, שאלמלא ידעו הרשעים שהצור הזה עתיד להתעורר כנגדם ולהלקות אותם, ימנעו מלחטא לפניו, אלא חלש הוא בעיניהם,

הואיל ואינם מתבוננים בו ולא מסתכלים בדרךיהם (בכסאוֹתיהם), ועל זה צור ילדך תשי.

רבי אבא אמר, יש צור ויש צור. מצד הצור העליון יוצא צור אחר. ומה זה צור העליון? צור של כל הצורים. ומהו? אותו שהוליד את ישראל, שכתוב צור ילדך תשי. שהרי מצד של הצור העליון שלמעלה יוצא צור אחר. מצד האם יוצאת גבורה.

וזה הולך כמו מה שאמר רבי אלעזר. פתוב (תהלים קו) מי ימלל גבורות ה'. מה זה גבורות ה'? להכליל את האם העליונה של הכל. שאף על גב שאינה דין, נמצא מצדה, שהרי הגבורה נמצאת מצדה, ולכן נקראת הצור העליון. (דברים לב) ותשכח אל מחלףך - זה אור של אבא. מה הוא? חסד עליון, שהוא אור של אבא.

עוד אמר רבי אבא, מים בכל מקום, הרי ידוע, והקדוש ברוך הוא מתעורר בצור הזה להוריק מים, שהרי לא ראוי [אלא מגדלה], וזהו אות ונס של הקדוש ברוך הוא, ועל זה שבח דוד ואמר, (תהלים קיד) ההפכי הצור אגם מים וגו'. ומשמע ההפכי, שהרי אין דרך הצור בכך.

ועל זה בצור העליון הוציא מים ממקום שלמטה. ומה שמו של אותו שלמטה? סלע, שכתוב והוצאת להם מים מן הסלע. ובמה הוציא הסלע הזה מים? בכח הצור שלמעלה.

רבי שמעון אמר, הצור תמים פעלו, מה משמעו של הצור תמים פעלו? שהתהפך הצור לעשות פעלו של תמים. ומיהו התמים? אברהם, שכתוב בו (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים. וזהו ההפכי הצור אגם מים, ומשמע תמים פעלו, וזה אברהם.

בשעה זו הופך הצור לתמים. בשעה שניה אחרת, כשרצה [כשנענש] משה להוציא מים בצור הזה, בחטאי ישראל לא חזר לתמים כמו בהתחלה. באותו זמן התרעם משה ואמר, צור ילדך תשי. כלומר, החלשת אותו ממה שהיה בתחלה, שבשביבך לא נמצא עכשו תמים, ונעשה [בו] דין, מה שלא היה בימי ילדך, כלומר עלומיך.

אמר רבי אבא, מה זה שכתוב היש ה' בקרבנו אם אין? וכי היו ישראל טפשים שלא ידעו דבר זה, והרי ראו שכנינו לפנינום

וענני כבוד עליהם, שמקיפים אותם, והם אומרים ה'יש ה' בקרבנו
 אם אין? אנשים שראו את זיו כבוד מלכם על הים, ולמדנו שראתה
 שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, הם נמצאו טפשים ואמרו
 ה'יש ה' בקרבנו אם אין?

אף כך אמר רבי שמעון, רצו לדעת בין העתיק הנסתר של כל
 הנסתרים שנקרא אין, ובין זעיר אנפין שנקרא ה', ולכן לא
 כתוב ה'יש ה' בקרבנו אם לא, ככתוב הילך בתורתו אם לא, אלא –
 ה'יש ה' בקרבנו אם אין.

אם כך, למה נענשו? אלא משום שעשו פרווד, ועשו בנסיון, שכתוב
 ועל נסתם את ה'. אמרו ישראל, אם זה – נשאל בגון אחד, ואם
 זה – נשאל בגון אחר. ולכן מיד – ויבא עמלק.

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם. רבי יוסי פתח, (ישעיה לב)
 אשריכם זרעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור.
 אשריכם זרעי על כל מים – שם שנינו כמה מים וכמה מים נמצאים.
 אשריהם ישראל שאין להם זרע אלא על המים, שכתוב ויחנו שם על
 המים. אותם שהיו תחת ענפי האילן של הקדוש ברוך הוא.

ששנינו, יש לקדוש ברוך הוא אילן, והוא אילן גדול ורחק, ובו
 נמצא מזון לכל, והוא נתחם בשנים עשר תחומים,
 במשקל, ומתחזק בארבע רוחות העולם. ושבעים ענפים אחוזים בו,
 וישראל נמצאים בגוף של אותו האילן, ואותם שבעים ענפים
 מקיפים אותם.

והינו שכתוב, ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים
 תמרים, והרי פרשוה, ונתבאר בכמה מקומות. מה זה ויחנו
 שם על המים? אלא באותו זמן שלטו על אותם המים, שהם תחת
 הענפים של האילן, שנקראים המים הזדונים. ולכן אשריכם זרעי על
 כל מים.

משלחי רגל השור והחמור – אותם שני כתרי השמאל שהעמים
 עובדי כוכבים ומזלות אחוזים בהם, שנקראים שור
 וחמור, והינו מה שכתוב ויהי לי שור וחמור. משום שלכן היה חכם
 בכשפים ובאותם כתרים תחתונים, ובהם רצה להאביד את יעקב,
 ככתוב ארמי אבד אבי, והרי נאמר. וכשישראל צדיקים, משלחים

אותם, ולא יכולים לשלט עליהם. זהו שכתוב משלחי רגל השור והחמור, שלא שולטים בהם.

אמר רבי אבא, כשהם מזדווגים כאחד, לא יכולים בני העולם לעמד בהם, ולכן כתוב לא תחרש בשור ובחמר יחדו. יחדו דוקא. ושנינו, לא יתן אדם מקום למינים רעים, שהרי במעשה האדם [למטה] מתעורר מה שלא צריך, וכשמזדווגים כאחד, [לא יכולים לעמד בהם. מפין הצד שלהם יוצאת] מהתקיפות שלהם קלפה שנקראת כלב, וזו החצופה מכלם. זהו שכתוב (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. אמר הקדוש ברוך הוא, אתם אמרתם היש ה' בקרבנו אם אין – הרי אני מוסר אתכם לכלב. מיד – ויבא עמלק.

רבי יהודה אמר, (במדבר כב) ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד. וכי ראשית גוים עמלק, והלא כמה לשונות ועמים ואמות היו בעולם עד שלא בא עמלק!?

אף, כשיצאו ישראל ממצרים, פחד ואימה נפלו על כל העמים של העולם מישראל, זהו שכתוב שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת. ולא היה עם שלא היה פוחד מהגבורות העליונות של הקדוש ברוך הוא, ועמלק לא היה פוחד. זהו שכתוב ולא ירא אלהים. לא פחד לקרב אליך.

ולכן ראשית גוים. [עמלק היו הראשונים] שבאו לערף קרב בישראל היה עמלק, ולכן ואחריתו עדי אבד, שכתוב כי מחה אמה את זכר עמלק. וכתוב תמחה את זכר עמלק. זהו שכתוב ואחריתו עדי אבד. עדי אבדו היה צריך להיות! אלא עד שיבא הקדוש ברוך הוא ויאבד אותו, [כלומר, עד שהקדוש ברוך הוא יאבד אותו] שכתוב כי מחה אמה וגו'. אמר רבי אלעזר, בא ראה, אף על גב שהצור תמים פעלו ועשה עמהם חסד להוציא להם מים, לא עזב את שלו, שהרי כתוב ויבא עמלק.

רבי אבא פתח ואמר, (קהלת ו) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש. כמה בני האדם אטומי לב, משום שלא משתדלים בתורה. יש רעה חולה – וכי יש רעה שהיא חולה ויש רעה שאינה חולה? אל נדאי שיש רעה חולה, ששנינו, מצד השמאל יוצאים כמה בעלי דין הבוקעים באויר.

וּבְשֵׁרוּצִים לְצֵאת, הוֹלְכִים וְנִשְׁאַבִּים בְּנֶקֶב תְּהוֹם רַבָּה. אַחַר כֵּן יוֹצְאִים וּמִתְחַבְּרִים כְּאַחַד, וּבּוֹקְעִים אֲוִירִים וּמְשׁוֹטְטִים בְּעוֹלָם וּמִתְקַרְבִּים לְבְנֵי אָדָם, וְכֹל אֶחָד נִקְרָא רְעָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים א) לֹא תֵאָנֶה אֵלֶיךָ רְעָה. מַה זֶה לֹא תֵאָנֶה? מִשּׁוֹם שֶׁבָּאִים בְּתַחֲבוּלוֹת עַל בְּנֵי אָדָם.

חוֹלָה – לְמָה הִיא חוֹלָה? כְּשֶׁזוֹ שׁוֹרָה עַל בְּנֵי אָדָם, עוֹשָׂה אוֹתָם קִמְצָנִים מִמְּמוֹנָם. בָּאִים גְּבֹאֵי צְדָקָה אֵלָיו – הִיא מוֹחָה בְּיָדוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ אַל תּוֹצִיא מִשְׁלֶךְךָ. בָּאִים הָעֲנִיִּים – הִיא מוֹחָה בְּיָדוֹ. בָּא הוּא לְאָכַל מִמְּמוֹנוֹ – הִיא מוֹחָה בְּיָדוֹ, כְּדֵי לְשַׁמֵּר אוֹתוֹ לְאַחַר. וּמִיּוֹם שֶׁשְׁרוּיָה עַל הָאָדָם, הִיא חוֹלָה, כְּמוֹ הַגּוֹסֵס הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל וְאֵינוֹ שׁוֹתָה, וְלִכֵּן הִיא רְעָה חוֹלָה.

וּשְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ צוֹנֵחַ בְּתַכְמָה וְאוֹמֵר, (קהלת ו) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְגוֹ'. הַפְּסוּק הַזֶּה, אֵין רֹאשׁוֹ סוּפוֹ וְאֵין סוּפוֹ רֹאשׁוֹ. כְּתוּב אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְגוֹ'. מַה זֶה וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לְאָכַל מִמְּנוֹ? אִם כֵּן, הוּא אֵינוֹ בְּרִשׁוֹת הָאָדָם?

אֲפָא אִם כְּתוּב וְלֹא יַעֲזֹבֵנוּ הָאֱלֹהִים לְאָכַל מִמְּנוֹ – הֵיִינוּ אוֹמְרִים כֵּן. אֲפָא (כְּתוּב) וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ, שֶׁבְּגִלְל שֶׁהָאֱמִין לְאוֹתָהּ רְעָה וְאֶחָז בָּהּ, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא הִשְׁלִיטוֹ עָלֶיהָ לְשִׁבְרָה תַּחֲתָיו עַל שֶׁהוּא רְצָה בָּהּ וְאֶחָז אוֹתָהּ.

וְכָל דְּרָכָיו כְּמוֹ גּוֹסֵס, שֶׁלֹּא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹתָה וְלֹא מִתְקַרֵּב לְמְמוֹנוֹ וְלֹא מוֹצִיא מִמְּנוֹ, וְשׁוֹמֵר אוֹתוֹ עַד אוֹתוֹ יוֹם שֶׁיֵּצֵא מִן הָעוֹלָם, וְיָבֵא אַחַר וְיִטַּל אוֹתוֹ, שֶׁהוּא בְּעַלְיוֹ.

וּשְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ צוֹנֵחַ וְאוֹמֵר, (שם ה) עֶשֶׂר שָׁמֹר לְבַעְלָיו לְרַעְתּוֹ. מִי זֶה בְּעַלְיוֹ? זֶה הָאֶחָר שִׁיּוֹרֵשׁ אוֹתוֹ. וְלְמָה זֶה זָכָה לְהִיּוֹת בְּעַלְיוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָעֶשֶׂר? מִשּׁוֹם שֶׁזֶה הָאֱמִין לְאוֹתָהּ רְעָה וְהִתְרַצָּה בָּהּ [זֶהוּ שֶׁכְּתוּב לְרַעְתּוֹ, בְּשִׁבִיל אוֹתָהּ רְעָה] וְדָבַק בָּהּ, וְלִכֵּן הָאֶחָר הַזֶּה שֶׁלֹּא נִדְבַק בְּאוֹתָהּ רְעָה, זָכָה [זֶה] לְהִיּוֹת הַבְּעַלִּים שֶׁל אוֹתוֹ הָעֶשֶׂר. זֶהוּ שֶׁכְּתוּב לְרַעְתּוֹ, כְּלוֹמֵר, מִשּׁוֹם רַעְתּוֹ שֶׁהִיא נִדְבַק בָּהּ, הִרְוִיחַ לוֹ זֶה.

דְּבַר אַחַר יֵשׁ רְעָה חוֹלָה – זֶה מִי שִׁיּוֹשֵׁב בְּחֶלֶק טוֹב, בְּבֵית אָבִיו, וְהוּא הוֹלֵךְ כְּנֶגֶד אָבִיו בְּעֵלְיִלוֹת דְּבָרִים, זֶה נִדְבַק בְּאוֹתָהּ רְעָה

חולה, כאדם גוסס, שכל דרכיו בעלילות: זה אני רוצה, ואת זה אני רוצה. ומשום העשר הזה נדבק האדם ברעה חולה, ונענש בעולם הזה ובעולם הבא. וזהו עשר שמור לבעליו לרעתו.

כך ישראל. הקדוש ברוך הוא נטל אותם על כנפי נשרים, הקיפם בענני כבוד, נסעה שכינתו לפניהם, הוריד להם מן לאכל, הוציא להם מים מתוקים, והם היו הולכים עמו בעלילות. מיד – ויבא עמלק.

ויבא עמלק – אמר רבי שמעון, סוד החכמה כאן. מגזרת הדין הקשה בא הקרב הזה. והקרב הזה נמצא למעלה ולמטה. ואין לה דבר בתורה שאין בו סודות עליונים של חכמה שנקשרים לשם הקדוש. כביכול אמר הקדוש ברוך הוא: כשישראל צדיקים למטה, מתגבר הכח שלי על הכל. וכשלא נמצאים צדיקים, כביכול מתישים הכח שלמעלה, ומתגבר הכח של הדין הקשה.

בא ראה, בשעה שחטאו ישראל למטה, מה כתוב? ויבא עמלק וילחם עם ישראל. בא לקטרג הדין נגד הרחמים, שהכל נמצא למעלה ולמטה. ברפידם – ברפוי ידים, שרפו ידיהם מתורת הקדוש ברוך הוא, כפי שבארנו. אמר רבי יהודה, פעמים נלחם עמלק בישראל; פעם אחת כאן, ואחת שכתוב (במדבר יד) וירד העמלקי והכנעני וגו'.

אמר רבי שמעון, למעלה ולמטה היה קטרוג של הקדוש ברוך הוא למעלה – כמו שנתבאר. למטה היה בקדוש ברוך הוא, שהיו לוקחים אנשים וגוזרים את הערלה (האות) של הרשם הקדוש, ולוקחים אותם וזורקים אותם למעלה ואומרים: קח לה מה שרצית! ועל כל פנים הכל היה של הקדוש ברוך הוא (הקבלנה).

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק. וכי מה ראה משה שסלק עצמו מהקרב הראשון שצוה הקדוש ברוך הוא? אלא משה, אשרי חלקו, שהתבונן וידע את עקר הדבר. אמר משה, אני אזמין עצמי לאותו קרב שלמעלה, ואתה יהושע הזמן עצמך לקרב שלמטה.

והינו מה שכתוב, והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל. ישראל שלמעלה. ולכן סלק משה את עצמו מהקרב שלמטה, כדי להזדווג בקרב שלמעלה ויהיה נצחון על ידו.

אמר רבי שמעון, וכי קל הוא בעיניך הקרב הזה של עמלק? בא ראה, מיום שנברא העולם עד לאותו זמן, ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח, ואפלו בימי גוג ומגוג, לא ימצא כמוהו. לא בשביל החילות החזקים והרבים, אלא משום שבכל הצדדים של הקדוש ברוך הוא היה.

ויאמר משה אל יהושע, למה ליהושע ולא לאחר, והרי באותו זמן היה נער, שכתוב (שמות לג) ויהושע בן נון נער, והיו בישראל חזקים ממנו? אלא שמושה התבונן בחכמה וידע. מה הוא ראה? ראה את סמא"ל שהיה יורד מהצד שלמעלה לסייע לעמלק שלמטה. אמר משה, ודאי נראה כאן קרב קשה.

יהושע באותו זמן נמצא בדרגה יותר עליונה. אם תאמר שנמצא באותו זמן בשכינה - לא כך! שהרי במשה נלקחה ונאחזה. נמצא שיהושע נאחז למטה ממנה, ובמה? באותו מקום שנקרא נע"ר.

והינו מה שאמר רבי יהודה, מה זה שכתוב (ישעיה לג) עיניך תראינה ירושלים נוה שאנן אהל כל יצען כל יסע יתדתי לנצח. ירושלים - ירושלים שלמעלה, שנקראת אהל כל יצען, שלא תמצא יותר ללכת לגלות. וזהו סוד הכתוב ויהושע בן נון נער. ודאי נער. לא ימיש מתוך האהל, אותו שנקרא אהל כל יצען. מלמד שבכל יום ויום היה יונק מהשכינה כמו אותו הנער שלמעלה, לא ימיש מתוך האהל, ויונק ממנה תמיד. כך נער זה שלמטה לא ימיש מתוך האהל ויונק ממנה תמיד.

לכן, כשראה משה את סמא"ל יורד לסייע לעמלק, אמר משה, ודאי נער זה יקום כנגדו וישלט עליו לנצח אותו. מיד - ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק. שלך הקרב הזה שלמטה, ואני אזדרז לקרב שלמעלה. בחר לנו אנשים - צדיקים בני צדיקים, שראויים ללכת עמך.

אמר רבי שמעון, בשעה שיצא יהושע נער, התעורר הנער שלמעלה והתתקן בכמה תקונים, בכמה כלי זין שהתקינה לו אמו לקרב הזה לנקם את נקמת הברית, והינו מה שכתוב (ויקרא כו) חרב נקמת נקם ברית. וזהו סוד הכתוב ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי

חָרַב. לְפִי חָרַב וּדְאִי, וְלֹא לְפִי רַמְחִים וְכָלֵי זֶזֶן, אֶלֶּא בַּחֲרֵב וּדְאִי הִיא, זו שְׁנַקְרָאת חָרַב נַקְמַת נָקַם בְּרִית.

וּמִשָּׁה הַתְּתַקֵּן לְקָרַב שְׁלַמְעֵלָה. וַיְדִי מִשָּׁה כְּבָדִים, כְּבָדִים מִמֶּשׁ, נְכַבְּדִים, קְדוּשִׁים, שְׁלֹא נִטְמְאוּ לְעוֹלָמִים. נְכַבְּדִים שְׂרָאוּיִים לְעֶרְךָ בָּהֶם קָרַב שְׁלַמְעֵלָה. וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיְשִׁימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, מִשׁוֹם שִׁישְׁרָאֵל שְׂרוּיִים בְּצַעַר, וַיְהִי עִמָּהֶם בְּצַעַר־ם.

וְאַהֲרֹן וְחֹרֶר תִּמְכּוּ בְיָדוֹ מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה וְגו'. מַה זֶּה תִּמְכּוּ בְיָדוֹ? אֲמוּנָה. [אֲמוּנָה, אֲמוּנָה וּדְאִי] וְכִי עַל שְׂאֵהֲרֹן וְחֹרֶר תִּמְכּוּ אֶת יָדָיו, הִיוּ יָדָיו אֲמוּנָה? אֶלֶּא מִשָּׁה עָשָׂה הַכֹּל בַּחֲכָמָה מַה שֶּׁעָשָׂה. אַהֲרֹן וְחֹרֶר – זֶה מְצַדוֹ וְזֶה מְצַדוֹ, וַיָּדָיו בְּאֲמִצָּע, וְלָכֵן וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה, אֲמוּנָה. אַהֲרֹן כְּדִי שִׁיתְעוֹרֵר הַצַּד שְׁלוֹ, וְחֹרֶר כְּדִי שִׁיתְעוֹרֵר הַצַּד שְׁלוֹ, וְהִיוּ אוֹחֲזִים בְּיָדָיו מִכָּאן וּמִכָּאן, שִׁימְצֵא סִיוֵעַ שְׁלַמְעֵלָה.

אִף מִי שְׂאִין לוֹ יָד בַּחֲכָמָה זֶה לֹא יִמְנַע מִשׁוֹט בְּסַפְרֵי הַמְּקַבְּלִים

וְהַרְגִּיל בְּסַפֵּר הַזֶּה וְהַתְּקוּנִים וְסַפְרֵי הַמְּקַבְּלִים, בְּעֵינָיו יִרְאֶה וְלִבּוֹ יִבִּין גְּדֹל מַעֲלַת חֲכָמָה זֶה, וַיִּמְסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, וּלְפֹסֶם צַעֲרָא אֲגָרָא. אֲמַנְם אִף מִי שְׂאִין לוֹ יָד בַּחֲכָמָה זֶה לֹא יִמְנַע מִשׁוֹט בְּסַפְרֵי הַמְּקַבְּלִים הַמְּפָרְשִׁים כְּנֹת הַתְּפִלוֹת וּבְרִכּוֹת וּמִצְוּוֹת.

כִּי אִזּוּ בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה יִתְלַהֵב לְבוֹ בְּזַכְרוֹ כִּי הֵם דְּבָרִים הַעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם עִמָּךְ וְגִבּוֹהַ מַעַל גְּבוּהַ. אֲשֶׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה הַבּוֹנָה בְּשָׂמִים עֲלִיוֹתָיו וְלֹא יְהִי עוֹבֵד בַּתְּפִלָּתוֹ לְקַבֵּל פָּרֶס, רַק יִכְנוּ לְתַקֵּן הַדְּבָרִים שֶׁשָּׂרְשָׁן לְדַעַת קְדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל חַפְצֵי בָם, וְלְבוֹ לְמוֹ אֵב יִצְעַק, שֶׁמַּעֲשֵׂה יְדִינוּ יִכְוֶן עָלֵינוּ.

(חיים שאל, מערכת גדולים, ערך סוד)

מִי שֶׁכָּבַד וְקִשָּׂה בְּעֵינָיו הָעֵינָן בְּתַלְמוּד, מוֹטֵב לוֹ שִׁינִיחַ אֶת יָדוֹ מִמֶּנּוּ, וַיַּעֲסֵק בַּחֲכָמַת הָאֲמֵת

הַתְּלַמִּיד חֲכָמִים הַעוֹסְקִים בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה וְלֹא לְשִׁמּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ נֶשֶׁם, צָרִיף שִׁיעֵסֵק בְּתַחֲלָה בַּחֲכָמַת הַמְּקַרָּא וְהַמְּשִׁנָּה וְהַתְּלַמוּד כְּפִי מַה שִׁיּוּכַל שְׂכָלוֹ לְסַבֵּל, וְאַחַר כָּל יַעֲסֵק לְדַעַת אֶת קוֹנוֹ בַּחֲכָמַת הָאֲמֵת, וְכִמוֹ שֶׁצִּוָּה דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ "דַּע אֶת אֱלֹקִים" אֲבִיךָ וְעַבְדְּהוּ, וְאִם הָאִישׁ הַזֶּה יְהִי כְּבֵד וְקִשָּׂה בְּעֵינָיו הָעֵינָן בְּתַלְמוּד, מוֹטֵב לוֹ שִׁינִיחַ אֶת יָדוֹ מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁבָּחַן מְזָלוֹ בַּחֲכָמָה זֹאת וַיַּעֲסֵק בַּחֲכָמַת הָאֲמֵת, וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוֹ: כָּל תְּלַמִּיד חָכֵם שְׂאִינוֹ רוֹאֶה סִימָן יִפָּה בְּתַלְמוּד בַּחֲמִשַּׁת שָׁנִים שׁוֹב אֵינוֹ רוֹאֶה.

(רבינו חיים ויטאל, הקדמת מורינו הרב חיים ויטאל זכותו יגן עלינו אמן, על שער ההקדמות דף ב')